

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 75 – תשע"ז

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

האם לבני חו"ל שלא מזכירים בימות החמה מאומה מועילה אמירת תשעים פעמים?

שימו לב אל הנשמה

לאחרונה יצא הארגון הנפלא "לב לאחים" במסע פירסומי תחת השם 'שימו לב אל הנשמה', ובו מתבקשים אחינו בית ישראל לפקוח עינים ולהתבונן אם יש בסביבתם יהודים שאפשר לדבר על לבם להציל את ילדיהם ולשולחם לחינוך תורני, שימסרו את פרטיהם לאנשי הארגון והם כבר יצרו קשר עם אותם אנשים.

ומספרים אנשי הארגון בהתרגשות שהראשון ששם לב אל הנשמה הוא רבן של ישראל מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א שכאשר שב בס"ד לביתו מאשפוזו השני הגיע איש מקצוע להתקין בביתו מכשיר רפואי מסוים, וכשסיים לא הסכים לקבל תשלום אלא רק ביקש שרבינו יברך את ילדיו.

ושאלו רבינו אם בניו לומדים בב"ס תורני וכשענה בשלילה, הורה רבינו לבני ביתו לתת את פרטיו ללב לאחים, ובעקבות כך רשם הלה את ילדיו לחינוך תורני בדרך ישראל סבא!

ביו"ט ראשון של פסח בתפילת מוסף התחלנו לומר "מוריד הטל", ובמוצאי יו"ט התחלנו לומר "ותן ברכה", והנה מבואר בירושלמי (פ"ק דתענית) ונפסק בשו"ע (או"ח קי"ד ס"ח) דעד שלושים יום יש חזקה שאמר כפי שרגיל לומר עד עתה, ולאחר שלושים יום הורגל לשונו לומר כהלכה.

ולכך בימות החמה כשנסתפק אם הזכיר מוריד הגשם או לא, עד שלושים יום בחזקת שהזכיר הגשם וצריך לחזור ולהתפלל, אבל לאחר שלושים יום כבר הורגל לשונו לומר כהלכה ואי"צ לחזור ולהתפלל.

והרמ"א (בס"ט) כתב דה"ה לדידן תושבי חו"ל שנוהגים לא לומר שום הזכרה בימות החמה, אם אמר תשעים פעמים 'מחיה מתים אתה רב להושיע' עד 'מכלכל חיים' ולא הזכיר את ההזכרה שמזכירים בימות הגשמים 'משיב הרוח ומוריד הגשם' נתרגל לשונו לומר כהלכה בלא שום הזכרה.

והמ"ב (ס"ק מ"ג) הביא שהשל"ה והאליהו רבה חולקים על הרמ"א בזה וס"ל דאמירת תשעים פעמים מועילה דוקא על אמירת דבר חיובי שאומר תשעים פעמים הזכרה אחרת מההזכרה שהזכיר עד עתה, אבל היא אינה מועילה על העדר לשון כשאומר תשעים פעמים בלא להזכיר אף הזכרה.

ואף לא מהני שיאמר בחו"ל תשעים פעמים 'מוריד הטל' וע"י כך אם אח"כ יתעורר ספק מה אמר נתלה שאמר 'מוריד הטל' ולא 'מוריד הגשם', דכיון שבחו"ל לא אומר נוסח זה בתפילה יש לחוש שבכ"ז אמר 'מוריד הגשם' כהרגלו. (עי' אשי ישראל פכ"ג הערה קל"ו).

ויש לעיין אמאי כתבו השל"ה והאליהו רבה את דבריהם שהרגל לא מהני על העדר לשון דוקא על דברי המהר"ם מרוטנבורג שחידש שמהני לומר תשעים פעמים ברצף בכדי להתרגל כפי שמהני התרגלות

בשלושים יום [כדברי ר"מ בב"ק לענין שור המועד דריחק נגיחותיו חייב, קירב נגיחותיו לא כ"ש] ולא אמרו את דבריהם על עיקר דברי הירושלמי שכתב דשלושים יום מהני בשביל הרגל לשונו, שנימא דדוקא בארץ ישראל שמזכירים 'מוריד הטל' מהני שלושים יום ולא בחו"ל שאין הזכרה כלל?

שלושים יום – האם זה תלוי בתפילות או בימים

והנה נחלקו האחרונים האם שלושים יום מהני משום מנין התפילות שיש בשלושים יום שאומר בהם תשעים פעמים הזכרה, וא"כ לענין שאלת גשמים צריך יותר משלושים יום שהרי אין שאילת גשמים בתפילות שבת וי"ט, או שהעיקר תלוי בימים ושלושים יום מהני בין להקל ובין להחמיר (עי' בזה במ"ב שם סקל"ז, ובביה"ל שם ד"ה עד שלושים יום).

והנה אם נימא כדעת האחרונים דהעיקר תלוי בימים, א"כ שפיר מובן החילוק בין שלושים יום לתשעים פעמים, דשלושים יום מהני משום שכחה, שעד שלושים יום שוכח ואומר כפי הרגלו הראשון, ולכך מהני שלושים יום שלא ישכח אף בהעדר לשון, משא"כ תשעים פעמים ברצף שאינו ענין של שכחה אלא של הרגל לשון, ולכך אף כתב הט"ז שגם אם באמצע השלושים יום דילג תפילות מהני שלושים יום כמובא במ"ב שם.

אבל לפי דעת רוב האחרונים דשלושים יום מהני משום מנין התפילות, דא"ז מטעם שכחה אלא מטעם הרגל, א"כ זהו ממש ענין ההרגל של תשעים פעמים, ומדוע יש לחלק ביניהם בהרגל של העדר לשון?

שני נוסחאות בביאור החילוק בין העדר מתוך תפילה להעדר שלא מתוך תפילה

ונראה שיש חילוק בין העדר מתוך תפילה להעדר שאומרו בשביל התרגלות בעלמא שלא מתוך תפילה, ויש לבאר חילוק זה בשני נוסחאות, האחד דתפילה עם הזכרה ותפילה בלא הזכרה הוי חפצא אחרת של תפילה ולכך כשמתרגל בתפילה ללא הזכרה נחשב כמתרגל בדבר חיובי שהרי תפילתו שונה לגמרי, משא"כ כשאומר צ' פעמים רק בכדי להתרגל ששם הוא רק העדר ואין התרגלות בהעדר.

והנוסח השני הוא דהנמצא בתוך תפילתו כמשמגיע למקום ההזכרה צריך הוא לומר את ההזכרה, וכשממשיך ולא אומר את אותה הזכרה מחמת שהגיעו ימות החמה הרי זה כהרגל בדבר חיובי, משא"כ המתרגל באמירת צ' פעמים שלא מתוך תפילה אין הוא צריך לומר את ההזכרה ולכך אין נחשב שמתרגל באי אמירתו.

והנה כתב הביאווה"ל שם דלכא' היום הראשון (י"ט ראשון של פסח) מצטרף ג"כ לשלושים יום אף שלא התחילו לומר בו 'מוריד הטל' אלא במוסף, אך יש לעיין האם ג"כ לענין שאלת גשמים מצטרף היום הראשון (ולבני חו"ל אף היום השני) לחשבון השלושים יום, דאף לדעת הט"ז שגם אם דילג על תפילות ולא התפלל כלל מצטרפים ימים אלו לחשבון השלושים אפשר דזה דוקא אם דילג את אותם התפילות באמצע הימים אך אם דילג בתחילתם אף הט"ז מודה שלא מהני, או שנימא דאף בזה מכיון שבצירוף שני הימים הללו נשלם שלושים יום שלא אמר בהם 'טל ומטר' כבר העתיק עצמו מחזקתו ואמר כפי ההלכה, עכ"ד הביאווה"ל.

אכן את כל נידון זה כתב הביאווה"ל רק לשיטות הסוברות ששלושים יום תלוי במנין הימים, ושהט"ז אזיל בשיטה זו, אבל לשיטות הפוסקים ששלושים יום מהני משום מנין התפילות א"כ כל התפילות שלא הזכיר בהם שאלת 'טל ומטר' לא עולים לו למנין שלושים, ולכך לא מהני לשיטת השל"ה והאליהו רבה הרגל על מה שלא אומר אלא דוקא על מה שכן שאומר.

ידיעה חשובה להלכה

באשל אברהם מבוטשאטש (סי' תקפ"א ס"א) כתב חידוש להלכה בענין חזקת שלושים יום, ומצוה לפרסם:

דהדין המבואר בירושלמי דעד שלושים יום בחזקת שאמר כפי מה שרגיל עד עתה הוא דוקא במי שהתפלל בסתמא כגון שחלם בשעת ההזכרה ולא זוכר אם אמר כהרגלו או כדינו, שאז אמרינן שכיון שבטבעו הוא אומר כהרגלו בסתמא אמר כפי רגילותו.

אבל אם הוא מסופק אם כשעמד במקום ההזכרה זכר לומר כדינו או לאו, אדם כזה אינו בכלל החזקה דהחזקה היא שאדם בסתמא אמר כפי הרגל לשונו, אך לצד שבאמת זכר באותה העת ואמר כנגד הרגלו אי"ז בכלל החזקה והוי ספק השקול.

ומפני חביבות הדברים נעתיקם כלשונם "אין דברי הירושלמי והפוסקים ז"ל בזה גבי חזקה דאשגרא דלישנא ע"י ל' יום אמורים כי אם ביודע שלא היה נזכר ואשגרא דלישנא הלך לתומו בסתם, משא"כ אם היה נזכר עכ"פ מידי ספק לא נפיק שאולי היה נזכר ולא שייך בזה אשגרא וחזקה כלל, גם גבי משיב הרוח כל שהוא מסופק בספק השקול בזכרון שלו אולי היה נזכר כהוגן להדיא לא שייך בזה הכרע כלל על ידי חזקה ואשגרא דלישנא, ואדרבה כעין חזקה יש דמילתא דרמיא עליה דאינש אדעתיה הוא", וכן הסכימו להלכה גדולי הדור מרנן הגרא"ל שטינמן שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א.

יהודי המסופק אם אמר תשעים פעמים, האם צריך לחזור ולהתפלל?

בשו"ת יד אליהו להגר"א רגולר זצ"ל (בפסקים סי' ח' אות ד') דן במי שהסתפק אם אמר תשעים פעמים את ההזכרה וכעת עומד הוא לאחר התפילה ולא יודע אם הזכיר כדינו או לא מה יעשה, והשאייר הנידון בספק.

לימוד התורה היחיד שנשאר היום ללא קבלת שכר

כידוע רבינו מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א אין דעתו נוחה ממה שנעשה בשנים האחרונות שבחורים מקבלים כסף בעבור הלימוד או מילגות עבור כתיבת חדו"ת [אלא שמ"מ אומר רבינו שליט"א שאם אין ברירה ובלא"ה לא ילמדו, אזי היצה"ר הכי טוב הוא לתת לבחור פרסים ופעמים אמר לא לתת הרבה פרסים].

ונכנס אליו חכ"א, ורבינו שליט"א עסק באמירת "שניים מקרא ואחד תרגום" והראה רבינו שליט"א לאותו חכ"א את דברי השערי תשובה (סי' קנ"ה) שכתב דקביעת עתים לתורה הוא דוקא בלא קבלת שכר וכלשונו שם "וכתב בר"י בשם מז"ה דן את הדין בלא נטילת שכר עולה לקביעת עתים, אבל בשכר, וכן מלמד תינוקות בשכר אינו עולה, ועיין שם שמסתפק בלומד בישיבה ומקבל שכר אם עולה".

ואמר רבינו שליט"א שהיום התלמוד תורה היחיד שנשאר בלא קבלת שכר הוא "שניים מקרא ואחד תרגום" וחשיבתו א"כ רבה מאוד מלבד היותו חיוב גמור, וע"כ ביקש מאותו חכ"א שידבר איתו פעם אחרת.

ובספר אשי ישראל (פכ"ג בהגהה אות קל"א) הביא בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דאם מסופק הוא אם התפלל כבר צ' תפילות יחזור ויתפלל בתורת נדבה, וצ"ע מה יעשה בשבת שאין בה תפילת נדבה?

וראיתי בספר בר אלמוגים (סי' ע"ח בהגהה) שהביא בשם הגר"ד לנדו שליט"א לחלק בזה דבספק אם אמר תשעים פעמים כיון שמסופק הוא אם שינה מהרגלו מחזקין שלא שינה הרגלו ויחזור ויתפלל, משא"כ אם

הוא מסופק אם התרה לעצמו קודם התפילה לומר ההזכרה כדינה [דק"ל שאם רצה לפני התפילה לומר כדינו ועבר זמן מופלג שפיר דמי] הרי זה ספק שקול ויחזור ויתפלל נדבה, עכ"ד.

והנה הגר"ד לנדו שליט"א חידש בדברי הירושלמי דעד שלושים יום בחזקת שהזכיר גשם וצריך לחזור זה לא הוי רק ענין של טבע דטבעו של אדם לומר כמו שרגיל ולכן וודאי שבסתמא אמר כפי רגילותו, אלא הוי נמי חזקה דמעיקרא ובאופן דאיכא ספק השקול אם אמר צ' פעמים והורגל לשונו לומר כהלכה חשיב כספק אם שינה הרגלו ומעמידים אותו בחזקתו הראשונה שלא שינה, והיינו דכמו דאיכא חזקת הגוף על שלימות הגוף שלא נשתנה הגוף, וחזקת צדיק על שלימות הנפש כך איכא חזקה על שלימות המח שלא נשתנה הרגלו שבמח.

ואפשר דחשיב חזקה העשויה להשתנות כיון שהרגל לשונו זה משתנה כל שנה מחורף לקיץ והפוך, וכשאומר צ' פעמים הרי עושה את המעשה של השינוי שעומד לכך, וכ"ש במסופק אם התפלל צ' תפילות שעומד לשינוי זה והוי חזקה העשויה להשתנות.

וראיה לזה דהנה פסק המחבר (סי' ק"ז ס"א) דאם הוא מסופק אם התפלל חוזר ומתפלל נדבה, וצ"ב הא בשב שמתנתא (ש"ה פ"ה) כתב דיש חזקה שלא נעשה מעשה, ולכן דעת הש"ך דע"א אינו נאמן על ניקור הגיד והחלב [דחזקת איסור לא שייך שם כיון דהוי תערובת של איסור והיתר ומה שאסור אסור לעולם ומה שמותר מותר לעולם, ולא הוי שאלה של שינוי אלא של הפרדה] וא"כ אמאי במסופק אם התפלל חוזר ומתפלל נדבה, וליכא חזקה שלא עשה מעשה ולא התפלל?

וע"כ כיון שעומד להתפלל הוי חזקה העשויה להשתנות ולא הוי חזקה, ומצינו חזקה העשויה להשתנות אף בחזקה העשויה להשתנות ע"י אדם, דבשו"ע או"ח (ס"ח ס"ט) כתב "קודם שיברך על הטלית יעיין בחוטי הציצית אם הם כשרים", ובמג"א (סק"א) הביא שהרא"ש כתב דנוהגים שלא לבודקן דאוקי אחזקתייהו, וכתב המג"א דדעת המחבר דלא מיקרי חזקת הציצית חזקה, דעשויין להיפסק בכל שעה והוי חזקה העשויה להשתנות וכמ"ש הר"ן לגבי מקוה שהוחזקו מימיו להיות מתמעטים, ועי' בהגר"א שם, הרי שגם חזקה העומדת להשתנות בידי אדם נחשבת כחזקה העשויה להשתנות, ויש לחלק.

מסופק האם ראש חודש היום האם צריך לומר יעלה ויבוא?

יש לדון במי שמסופק באמצע שמו"ע אם ר"ח היום האם צריך לומר יעלה ויבוא מספק או לא?

ונראה פשוט שיאמר מספק יעלה ויבוא דאם לא יאמר ויתברר שהוא ר"ח צריך לחזור ולהתפלל, אבל אם אמר יעלה ויבוא והתברר שאינו ר"ח אי"צ לחזור ולהתפלל אפילו שאמר שקר כיון שאמר בשוגג וכמוש"כ המשנ"ב (סי' ק"ח סק"ח) עיי"ש. (נכתב ע"י אחד השומעים)

לרפואת הגאון האדיר
רבי שמואל יעקב בן יהודית צביה שליט"א
ראש ישיבת קרית מלך
בתושח"י

לרפואת רבן ואביהם של ישראל
רבינו אהרן יהודה לייב בן גיטל פייגא שליט"א
בתושח"י